

SUMARI

Introducció	11
Lloc social de la gent gran. Un apunt previ a les situacions de crisi	13
Ser gran. Visions irrepetibles amb clarobscur.....	14
Breu perspectiva històrica	15
Alguns matisos segons els contextos culturals	18
Breu consideració d'alguns factors que configuren la socialització actual.....	19
Acostem-nos al present: grans canvis de finals del segle XIX fins a mitjans del segle XX.....	20
Segona meitat del segle XX i el segle XXI	21
Serveis públics o privats. Atenció habitual o excepcional. Economia i professionals.....	29
Algunes ofertes i serveis per a persones grans.....	32
Programes d'acompanyament i serveis assistencials	34
Situacions crítiques. Respostes possibles i decisions no previsibles.....	38
Què vol dir fer-se gran? La mirada interior i la mirada social	43
La mirada dels altres: actualitzar el llenguatge, els simbolismes i les visions	47
El sentit del temps de vida.....	54
L'edat cronològica és el problema o la imatge i les arrugues?	58

Jo sí que vull ser una persona gran. Potser el problema són els estereotips?.....	61
Som el que sereu: una mirada a quaranta anys vista.	
El vi es valora si és vell, i les persones?	65
Benestar global i salut: física, afectiva, psicològica i social.....	68
Sobretot camina!, però carai em canso!.....	70
Salut mental que no falti: il·lusions, estar a la societat i viure plenament el moment	75
Per què de les relacions afectivosexuals no se'n parla?	80
Activitats quotidianes o excepcionals, escollides o necessàries.....	84
Jubilació laboral no vital. No em toqueu la fibra sensible. Ja decidiré.....	87
Per què he de pensar en l'edat i no en què vull fer?	92
Soc egoista? Qui ho diu? He de ser útil, he d'ajudar? He de col·laborar?	94
Aprenentatges: on, quan, per què?.....	97
No tinc assignatures pendents	101
Motivació i aprenentatge? No ens enganyem, és qüestió d'ambient i oportunitats.....	104
La tecnologia i les xarxes socials, qui en dubta?	
Perquè soc gran? Un altre tabú!.....	107
Com podem i hem de tractar la nostra gent gran? ...	113
Cuidar les persones grans: necessitats i desitjos. Actituds i llenguatge de qui cuida.....	119
Quina identitat tinc. Mirades i mostres de reconeixement	122
Per què hem de ser obedients: autonomia o heteronomia. Nous rols i noves necessitats	126
I de la família, què? Models variats d'àvies i avis. No pot ser d'altra manera	130

Records, Experiències. Memòria familiar i social	134
Ei, de què parles. Jo hi era.....	136
Temps fora de l'escola, vida quotidiana a casa i jocs	139
Perdo la memòria i m'enfado o potser em fa por?	142
Un tema pendent: espais i oportunitats de participació de les persones grans	144
Relacions interdependents entre generacions	146
I què en fem dels nostres coneixements, sabers i experiències?	150
La imprescindible participació: interessos i necessitats culturals, d'oci i d'altres	152
Per què no en parlem. L'estratègia de l'estruc: si no en parlem no existeix.....	155
Tranquil·litat. Parlem de la mort: el cicle vital es tanca	156
Testaments: cessió de propietats. Testament vital: cures, dret a la mort digna i eutanàsia.....	159
Nous espais i llocs on viure el final de la vida: a casa, habitatge compartit o residència.....	161
Suggeriments i idees. Consideració prèvia	165
Reflexió per a cada un dels tres blocs: mirar les actituds, obrir preguntes i afegir idees.....	166
Lloc social de les persones grans	167
Què vol dir fer-se gran	169
Com podem o hem de tractar a la nostra gent gran.....	171
Bibliografia.....	173
Treballs citats.....	173
Altres adreces d'interès	175
Adreces internacionals sobre la gent gran.....	175
Adreces de serveis d'interès	175
Noves visions i models: debats de persones grans	175

INTRODUCCIÓ

S'ha volgut aportar, amb aquest document, la mirada d'un sector de la generació sènior: com veu i viu aquesta etapa del cicle vital i les distorsions de la mirada de la societat.

Són pinzellades i, per tant, no recullen tots els punts de vista que, d'altra banda, són molt variats i plurals i no sempre adscrits o propis d'un interval que es marca per l'edat cronològica més que per les actituds i la manera de viure la vellesa.

Tampoc no es parla de la visió mèdica, pròpia de la geriatria, sinó d'aspectes socials més propis de la gerontologia: vida personal, social, afectiva i emocional. Per això l'enfocament té un cert aire de protesta, pels molts estereotips que es pateixen, i d'una certa reivindicació que pretén fer sentir la pròpia veu en la societat per la defensa del dret, la necessitat i el desig de ser un col·lectiu amb valor social, actiu i participatiu, en la vida de la comunitat.

Els tres blocs tenen una certa raó pròpia:

1. El lloc social de la gent gran amb una molt breu perspectiva històrica i d'aquesta manera posar en evidència que els canvis socials ocorreguts des de la segona meitat del segle xx han provocat nous models de vida en totes les generacions i, lògicament, en la relació intergeneracional.
2. La perspectiva, molt nova i sovint ignorada o invisibilitzada, del procés d'envelliment d'una generació

molt àmplia tant en la quantitat progressiva de persones que hi accedien com la durada d'aquesta etapa de la vida (entre trenta i quaranta anys) per raó de la millor qualitat de vida i els progressos de la salut.

3. L'exigència a la societat de revisar la interpretació d'aquesta etapa, assumida encara com un problema, i d'aquí que el tracte gens digne que es dona a les persones grans sigui anacrònic, discriminatori, paternalista i infantilitzant. Es posen en evidència les noves perspectives, algunes ja iniciades, que han d'afavorir la reformulació del rol que han de tenir les persones grans, amb la seva participació, el seu capital cultural i, al mateix temps, que han de revalorar la consideració de les persones que n'han de tenir cura i les actituds col·lectives.

En cada un d'aquests tres blocs hi ha remarcats uns subapartats que plantegen situacions quotidianes que poden il·lustrar l'estat actual per tal de modificar-lo i es proposa un seguit d'arguments que poden afavorir debats, idees i qüestionaments. També s'il·lustra, amb exemples, situacions viscudes en el marc de la vida quotidiana que mostren com el maltractament discriminatori, sigui verbal (edatisme) o actitudinal, aparta aquest grup de població, que continua rebent poca consideració, mins reconeixement i manca de respecte que no afavoreix que la vellesa es visqui de manera satisfactòria amb un tracte digne, afectuós i proper malgrat que arribi a aquesta edat vital amb més qualitat de vida, formació, coneixement i experiència que en temps pretèrits.

LLOC SOCIAL DE LA GENT GRAN UN APUNT PREVI A LES SITUACIONS DE CRISI

Un dels aspectes de la societat actual que ha canviat més és el perfil demogràfic de la població en relació amb èpoques històriques, i sobretot en els últims anys. Se'n parla en molts fòrums de debat però potser no se centra en les múltiples repercussions que ha tingut per a la gent gran.

La baixa taxa de natalitat, el retard en la incorporació al món laboral del jovent i, sobretot, la longevitat provoquen repercussions econòmiques (cost de les pensions i desproporció entre el grup de pensionistes i el grup productiu), socials i relacionals perquè, paral·lelament, hi ha una nova configuració del món familiar i laboral.

La incorporació femenina a perfils laborals complexos, la dispersió dels llocs de treball, diferents polítiques d'habitatge..., entre altres factors, han canviat molts dels rols familiars habituals coneguts històricament i de retruc les pràctiques de cura de les persones que, sovint, s'havien posat com a model quan, de fet, eren pràctiques més vinculades al món rural que a l'urbà.

Aquests canvis, diferents entre els països desenvolupats i els anomenats països emergents, exigeixen trobar noves maneres d'atendre les persones grans sigui amb serveis nous, amb persones que se'n cuidin, més personal i noves formes organitzatives, fet que fa inviable comparar el lloc de les persones grans en la societat actual amb el d'altres moments històrics.

Malgrat aquesta perspectiva, té interès fer un breu recorregut al llarg de la història i de les cultures més diferenciades per veure alguns dels mites i, també, les ombres perquè abans no sempre hi havia una consideració global positiva de les persones grans i moltes de les variables i dels factors no són repetibles perquè la societat ha avançat, encara que lentament, cap a una consideració més respectuosa de totes les persones.

Aquesta nova situació porta, en molts moments, a prendre decisions de manera no sempre prou planificada o suficientment satisfactòria per donar resposta a les necessitats emergents. Hi ha respostes locals o de cada país, en funció de la pròpia cultura, dels recursos o de decisions prèvies, a la recerca d'un model que doni una identitat pròpia, fet que mostra una veritable variació de serveis i dinàmiques.

S'han de poder trobar formes i respostes apropiades i acceptables tot i la magnitud de les necessitats i la complexitat del tema.

Ser gran. Visions irrepetibles amb claroscurs

Abans d'entrar en la consideració de les persones grans al llarg de la història caldria fer alguns apunts globals previs:

Una minoria de la població assolida una edat avançada.

No hi havia altres maneres de transmetre coneixements i experiències si no era a través de les persones que havien viscut i acumulat informació i coneixement.

Aquests dos factors donaven un valor extraordinari a les persones grans perquè no representaven cap càrrega ni cost excessiu, per nombre, i eren útils a la comunitat. Reben la cura de les dones dedicades, plenament, a totes les tasques de supervivència.

Breu perspectiva històrica

A la prehistòria, les persones eren grans quan arribaven als trenta anys, aleshores se'ls atribuïa una categoria gairebé màgica atès que les relacionaven amb algun esdeveniment diví o sobrenatural. Se les considerava sàvies, transmissores de coneixements i essencials per a la supervivència del grup. Acostumaven a ocupar els llocs més alts en la jerarquia social i eren referents per als més joves. Es desprèn que, en aquesta època, l'ésser vell gaudia de prestigi, era poderós i influent.

En els temps dels egipcis, el paper de la persona d'avançada edat gaudia d'un gran prestigi social, representava la saviesa i era exemple per als més joves. La consideració de l'ancià —òbviamment només es tenien en compte els homes— era positiva. Tot i que els més forts i sans podien arribar a viure fins als setanta anys, la majoria moria abans dels cinquanta. Els que arribaven als quaranta o cinquanta amb força i salut eren tractats amb respecte; mentre que als menys aptes se'ls considerava una càrrega, se'ls ignorava o fins i tot els mataben. La categoria “vell” no s'aplicava segons l'edat, sinó tenint en compte la pèrdua de capacitat per a treballar.

A la Grècia antiga es comença a deteriorar el concepte de vellesa, gairebé és vist com un càstig, encara que hi ha diverses valoracions. Els grecs van ser els grans impulsors del culte al cos i a la bellesa. Amb aquesta percepció de la importància de la joventut i de la perfecció, no és difícil imaginar què suposava ser ancià i la visió de la decadència corporal era temuda i vista com un càstig que imposava la vida.

Malgrat això, en les lleis d'Atenes es valorava positivament l'ancià com a transmissor de saviesa. El paper de la dona, en aquesta època, va estar clarament marcat, també, com a cuidadora domèstica de nens, ancians i malalts, les dones estaven excloses de qualsevol participació en la

vida pública i sols gaudien de prestigi, de poder i se'ls reconeixia un paper important en la vida domèstica i en la cura dels altres.

Els hebreus, d'acord amb el Vell Testament, van considerar que els homes grans havien d'assumir un paper fonamental: dirigir el poble hebreu i constituir un consell d'ancians amb gran poder de decisió en qüestions religioses i jurídiques. Posteriorment, l'home vell va adoptar diversos posicionaments en funció dels esdeveniments sociopolítics. Hi ha períodes amb una connotació positiva i d'altres de negatius amb la pèrdua de poder i autoritat. El pes de la cura de la gent gran i de la família requeria en la dona.

A Roma hi ha una visió positiva de l'ancià. La societat romana és ambivalent. D'una banda, li va atorgar una enorme autoritat, especialment en el paper que complia dins de la família i com a responsable dels esclaus, però, de l'altra l'ancià va ser vist com una autoritat amenaçadora i esdevingué una figura odiada i temuda quan el poder polític estava en mans dels homes d'avançada edat. Llavors la vellesa fou menyspreada i cap al segle v començà a veure's de manera negativa i es convertí en una etapa de la vida que la societat rebutjà malgrat la preocupació per tenir-ne cura. La dona vella, però, és rebutjada socialment.

A l'edat mitjana la consideració de la vellesa no va millorar ja que socialment s'atorgava importància a la força física. D'això es desprèn que l'ancià no ocupà mai una bona posició ni assolí prestigi perquè se'l considerava feble, com els malalts i els desvalguts. La vellesa, un cop més, es veia com una etapa de debilitat de la vida. Alguns ancians eren respectats per la seva saviesa, però la majoria eren una càrrega. Viure més de seixanta-cinc anys era un fet extraordinari. La família assegurava la supervivència. Aquest període es caracteritza, també, per la protecció de la vellesa per part de l'Església, que es va ocupar de la cura de les persones grans mitjançant hospitals per atendre els més desemparats.

© del text: Maria Jesús Comellas Carbó, 2022

© d'aquesta edició: Pagès editors, SL, 2022

C/ Sant Salvador, 8 — 25005 Lleida

editorial@pageseditors.cat

www.pageseditors.cat

Primera edició: juny 2022

DL: L 390-2022

ISBN: 978-84-1303-380-8

Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, S L

www.bobala.cat

◀ imprès a **lleida** ▶

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, <www.cedro.org>) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.